

Koorzang van Koperwieken *Turdus iliacus*

Bij veel vogelsoorten kan gemeenschappelijke zang buiten het broedseizoen worden waargenomen. Deze koorzang komt zowel bij Spreeuwen *Sturnus vulgaris* als bij vinkachtigen regelmatig voor. Van de lijsterachtigen wordt alleen bij de Koperwiek *Turdus iliacus* koorzang gemeld (Bannerman 1962, Simms 1978, Cramp 1985, Glutz von Blotzheim & Bauer 1988).

De zang van de Koperwiek in het broedgebied bestaat uit twee gedeelten. De zangstrofe begint met een paar heldere, fluitende tonen. Dit wordt gevolgd door een brabbelen, opgewonden gekwetter (Lampe & Espmark 1987). De koorzang van Koperwieken wordt beschreven als een gemeenschappelijke brabbelzang vermengd met fluitende tonen (Cramp 1985, Glutz von Blotzheim & Bauer 1988). De koorzang zou vooral optreden op warme winterdagen. Volgens Bannerman (1962) gaat de koorzang in de loop van de winter meer over in "echte" zang.

Over het waarom van koorzang is nog weinig gepubliceerd. In deze bijdrage wordt ingegaan op het verloop van de koorzang over het seizoen, de samenhang met de groeps grootte, de structuur van de koorzang en een paar kwalitatieve eigenschappen van koorzang bij Koperwieken.

Voor het registreren van de koorzang kan niet worden volstaan met het bepalen van de groeps grootte: de deelnemende vogels zingen niet continu, het aantal zingende vogels binnen een groep is moeilijk te bepalen en de groep als zodanig is vaak lastig te omgrenzen. Omdat de Koperwiek in de winter weinig plaatstrouw is (Cramp 1985), hebben groepen waarschijnlijk een toevallig en discontinu karakter. De koorzang is daarom op een globale manier geregistreerd: per groep Koperwieken (ongeacht het aantal) is genoteerd of (koor)zang werd gehoord of niet. Er wordt van uitgegaan dat door het seizoen heen even scherp op koorzang is gelet. De waarnemingen vormen zodoende een steekproef van het optreden van koorzang per groep Koperwieken; losse exemplaren werden als "groep" van één exemplaar meegerekend. De basis voor deze analyses vormen eigen waarnemingen in 1980-90, hoofdzakelijk in de provincie Groningen.

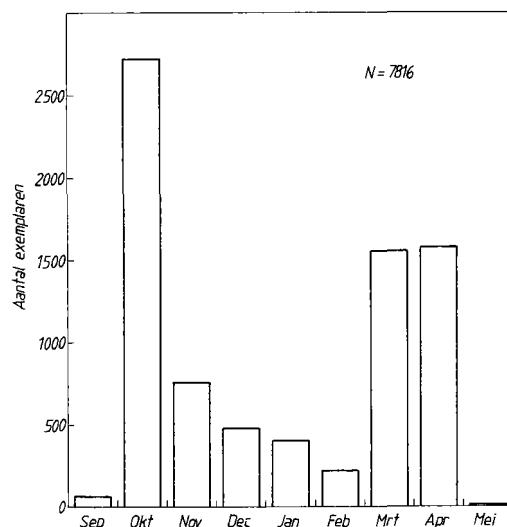
Seizoensverloop van de aantallen Het cumulatieve seizoensverloop over de periode 1980-90 laat sterke doortrek in oktober en lage aantallen in november tot februari zien (figuur 1). In maart en

april vond de terugtrek plaats. In mei waren zo goed als alle Koperwieken verdwenen. Het landelijk gemiddelde wijkt hier met een hoge presentie in de periode van oktober tot en met december vrij sterk van af (Lensink 1987).

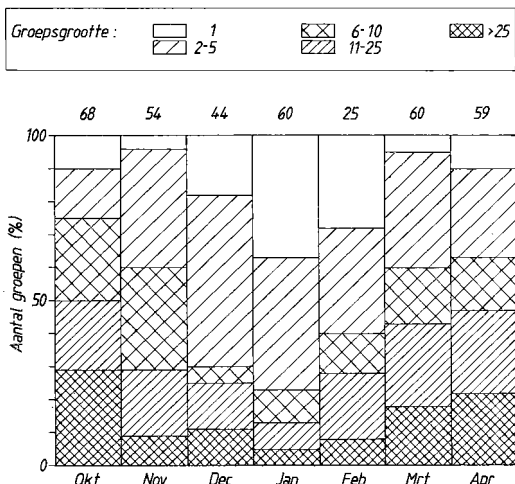
Seizoensverloop van de groeps grootte Tijdens de doortrek in oktober, maart en april werden veel grote groepen tot meer dan 25 exemplaren per groep gezien (figuur 2). In de winter, wanneer er in Groningen maar weinig Koperwieken zijn, kwamen de vogels meestal solitair en in kleine groepen voor.

Seizoensverloop van koorzang in relatie tot groeps grootte In de loop van najaar, winter en voorjaar steeg het percentage groepen met koorzangende Koperwieken (figuur 3). Het percentage zingende individuen zal nog groter zijn, omdat er in de herfst veel meer Koperwieken waren dan in de winter (figuur 1). Het zangpercentage van de grote groepen (klassen 11-25 en >25) in het voorjaar was significant hoger dan het zangpercentage van de kleinere groepen ($F=2.79$, $P<0.05$). In het voorjaar werd dus in grote groepen beduidend vaker koorzang waargenomen dan in kleinere groepen en in andere seizoenen.

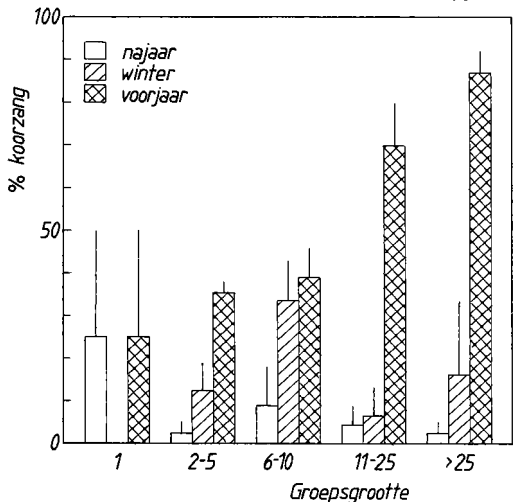
Aandeel "fluiten" in de koorzang Bannerman (1962) veronderstelt dat in de loop van de winter

Figuur 1. Aantalsverloop van Koperwieken over het seizoen, Groningen, 1980-90. Seasonal occurrence of Redwings in the province of Groningen, 1980-90.

Figuur 2. Groeps grootte bij Koperwieken in de loop van het seizoen. De getallen boven de kolommen geven het aantal groepen per maand weer. *Flock size of Redwings throughout the season. Numerals above the columns indicate number of flocks.*

Figuur 3. Percentage koperwiekgroepen in koorzing (met standaardfout) in relatie tot groeps grootte en seizoen. *Percentage of flocks of Redwings in chorus song (with standard error), related to flock size and season (autumn, winter and spring).*

meer "echte" zang wordt gehoord. Hoewel hij het verschil niet duidelijk omschrijft, bedoelt hij waarschijnlijk het aandeel fluitende tonen in de brabbende koorzing. Uit mijn onderzoek blijkt dat het "fluiten" het hele seizoen was te horen in koorzingerende groepen, namelijk in het najaar bij 50% van de groepen (N=8), in de winter bij 10% van de groepen (N=9) en in het voorjaar bij 30% van de groepen (N=72). Absoluut gezien wordt de koorzing, en dus het aantal groepen met "fluitende" vogels, in het voorjaar wel veel vaker gehoord dan in de herfst.

Andere kenmerken van de koorzing Koorzing bleek veelvuldig op te treden onder rustige omstandigheden, zowel met betrekking tot het weer als tot

verstoring. Een zachte atmosfeer met lichte motregen werkte kennelijk inspirerend. Meestal zat de groep in de top van een boom of struik; slechts eenmaal is koorzing tijdens het foerageren op de bosbodem gehoord. Bij het beluisteren van de koorzing in een groep viel een vaste opeenvolging van klanken (een "ritme") op: stilte-alarm-gefluit-gebrabbel. Koorzing werd meestal gehoord bij groepen die uitsluitend uit Koperwieken bestonden. Een combinatie met Kramsvogels *Turdus pilaris* (15×), Spreeuwen (5×) en Zanglijsters *Turdus philomelos* (9×) kwam echter ook wel eens voor, gewoonlijk in de voorjaarsmaanden.

Welke functie kan aan de koorzing van Koperwieken tijdens overwintering en doortrek worden toegekend? Het afbakenen van territoria is niet aan de orde, paarvorming vindt pas na aankomst in het broedgebied plaats (Lampe & Espmark 1989) en het optreden in groepsverband duidt op een geringe agressie tussen individuen. Deze gangbare redenen voor zang gaan dus niet op. Het lijkt aannemelijker dat koorzing optreedt als reactie op de toenemende daglengte of hogere temperaturen (of beide), waardoor de voortplantingsdrift wordt aangewakkerd.

Piersma *et al.* (1990) suggereren dat intensief roepen van groepen steltlopers vlak voor de wegtrek een functie heeft bij het peilen van de trekdrift, bij de timing van de wegtrek of bij het formeren van de groep. De trek van Koperwieken verloopt op een andere manier dan bij steltlopers (geen vaste formatie en mogelijk niet zulke lange afstanden die in één keer worden afgelegd). De koorzing van Koperwieken is hiermee vermoedelijk niet vergelijkbaar, omdat de karakteristieke onrust onder groepen vertrekkende steltlopers ten enenmale ontbreekt bij Koperwieken.

Op basis van de verzamelde gegevens kon niet worden bepaald of alle exemplaren in een koorzingerende groep meezongen, of dat slechts enkele exemplaren van de partij waren. Daarom is niet na te gaan of er van een groep een stimulans om te zingen uitgaat, evenmin of de zangfrequentie van een Koperwiek in een groep net zo groot is als bij een solitair exemplaar. Opmerkelijk in dit verband is het hoge aandeel "fluiten" bij de koorzing in najaar en voorjaar, dus in perioden met de grootste groepen. Vooralsnog zijn er echter geen aanwijzingen die duiden op een toenemende "fluit"-frequentie in de loop van het seizoen (contra Bannerman 1983).

Dankwoord Jan van 't Hoff, de familie Van Klinken en Kees van Scharenburg worden bedankt voor hun constructieve commentaar.

Summary *Chorus singing of Redwings Turdus iliacus.* Migrating and wintering Redwings were counted in the

province of Groningen in 1980-90. Highest numbers were seen in October and March and April (fig. 1). Flock size was largest during migration periods (fig. 2). Chorus singing of Redwings was most often heard in spring, particularly in large flocks (fig. 3). This song can be characterized as twittering, interspersed with fluting notes. Fluting was typically heard in autumn (in 50% of flocks which were chorus singing) and in spring (30% ditto flocks); it was absent in winter.

Literatuur

- BOEKEMA E. J., GLAS P. & HULSCHER J. B. 1983. Vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, Groningen.
- BANNERMAN D. A. 1962. The Birds of the British Isles, 3. Oliver & Boyd, London.
- CRAMP S. (ed.) 1988. The Birds of the Western Palearctic,

5. Oxford University Press, Oxford.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N. & BAUER K. M. 1988. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, 11/II. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- LAMPE H. M. & ESPMARK Y. O. 1987. Singing activity and song pattern of the Redwing *Turdus iliacus* during the breeding season. *Ornis. Scand.* 18: 179-185.
- LENSINK R. 1987. Koperwiek *Turdus iliacus*. In SOVON, Atlas van de Nederlandse vogels, p. 408-409. SOVON, Arnhem.
- PIERSMA T., ZWARTS L. & BRUGGEMAN J. H. 1990. Behavioural aspects of the departure of waders before long-distance flights: flocking, vocalizations, flight paths and diurnal timing. *Ardea* 78: 157-184.
- SIMMS E. 1978. British thrushes. Collins. London.

Alco van Klinken, S. O. J. Palmelaan 105, 9728 VG Groningen

